

Politechnika Poznańska

Adam Meissner

Adam.Meissner@put.poznan.pl

<http://www.man.poznan.pl/~ameis>

PROGRAMOWANIE WIELOPARADYGMATOWE

Wykład 1

Podstawy programowania z ograniczeniami

Literatura

- [1] Apt K.R., *Principles of Constraint Programming*, Cambridge Univ. Press, 2003.
- [2] Niederliński A., [Programowanie w logice z ograniczeniami. Łagodne wprowadzenie dla platformy ECLiPSe](#), Wyd. Pracowni Komputerowej Jacka Skalmierskiego, Gliwice, 2014
- [3] Van Roy P., Haridi S., [Concepts, Techniques, and Models of Computer Programming](#), The MIT Press, Cambridge, USA, 2004.
- [4] Mozart Consortium, [materiały dotyczące programowania w języku Oz](#), 2008

Wprowadzenie (1)

- w paradygmacie programowania z ograniczeniami (ang. *constraint programming*, CP) program jest opisem rozpatrywanego problemu (tzw. problemu CSP, ang. *constraint satisfaction problem*), mającym postać zbioru formuł logicznych (tzw. *ograniczeń* lub *więzów*) zawierających zmienne
- rozwiązaniem problemu CSP jest dowolne wartościowanie zmiennych spełniające wszystkie ograniczenia

Przykład 1.1

Dany jest zbiór ograniczeń P , składający się z następujących elementów:

(a) $X :: 2 \# 8$,

(b) $Y :: 7 \# 9$,

(c) $X * Y <: 29$,

(d) $2 * X + Y >: 13$.

Przykładowym rozwiązaniem problemu opisanego przez zbiór P jest wartościowanie zmiennych:

$$X = 3, Y = 8.$$

Wprowadzenie (2)

Metody rozwiązywania problemu CSP

- metody specyficzne dziedzinowo, np.:
  - algorytmy rozwiązywania układu równań liniowych
  - implementacje algebry Boola
- metody ogólnego przeznaczenia, wykorzystujące:
  - *propagację i dystrybucję ograniczeń*,
  - algorytmy konstruowania *drzewa poszukiwań*

Obszary zastosowań paradygmatu CP

- projektowanie układów elektronicznych
- badania operacyjne (problemy optymalizacji)
- ekonometria
- biologia obliczeniowa (np. partycjonowanie DNA)
- przetwarzanie języka naturalnego

Dziedziny standardowe w systemach CP(.)

- FD - skończone zbiory nieujemnych liczb całkowitych
- FS - skończone zbiory, których elementami są dziedziny FD
- B - zbiór $\{0, 1\}$
- R - skończone zbiory liczb zmiennoprzecinkowych

Rozwiązywanie problemu CSP (1)

Propagacja i dystrybucja ograniczeń

- rozwiązywanie problemu CSP tą metodą polega na naprzemiennym wykonywaniu na zbiorze ograniczeń dwóch działań, tj. *propagacji* oraz *dystrybucji*
- wykonywanie ww. operacji kończy się w przypadku znalezienia rozwiązania problemu lub uzyskania sprzecznego zbioru ograniczeń (tj. zbioru zawierającego formułę i jej negację)

Własności propagacji

- operacja ta polega na sukcesywnym zawężaniu dziedzin zmiennych zgodnie z semantyką więzów w celu usunięcia elementów, z których nie można zbudować żadnego rozwiązania
- porządek kroków propagacji nie ma wpływu na wynik końcowy
- propagacja nie jest operacją wystarczającą do rozwiązania problemu CSP, zwiększa ona jednak efektywność procesu poszukiwania rozwiązania.

Przykład 1.2

Na zbiorze ograniczeń z przykładu 1.1 można wykonać następujące kroki propagacji.

1. Ograniczyć dziedzinę zmiennej x do zbioru $2\#4$, gdyż liczby większe od 4 nie spełniają ograniczenia (c), nawet gdy zmienna y przyjmuje możliwie najmniejszą wartość (tj. 7)
2. Ograniczyć dziedzinę zmiennej x do zbioru $3\#4$, gdyż liczba 2 nie spełnia ograniczenia (d), nawet gdy zmienna y przyjmuje możliwie największą wartość (tj. 9)

Żadne dalsze zawężanie dziedzin zmiennych nie jest możliwe.

Rozwiązywanie problemu CSP (2)

Dystrybucja

- operacja ta polega na utworzeniu na podstawie danego zbioru więzów P nowych zbiorów więzów; najczęściej są to zbiory postaci $P \cup \{F\}$ oraz $P \cup \{\neg F\}$
- formuły F oraz $\neg F$ dzielą dziedzinę pewnej zmiennej na (dwa) rozłączne podzbiory, np. dla zmiennej $X : : 2 \# 8$ rozpatrywane formuły mogą mieć postać $X > : 4$ oraz $X \leq : 4$
- *strategia dystrybucji* jest zbiorem reguł określających:
  - którą ze zmiennych *niezdeteminowanych* (tj. zmiennych o dziedzinie liczniejszej niż 1) wybrać do dystrybucji
  - w jaki sposób podzielić dziedzinę tej zmiennej na rozłączne podzbiory
- dystrybucja jest działaniem wystarczającym do rozwiązania problemu CSP, gdyż dziedzinę każdej zmiennej można stopniowo dzielić na coraz mniejsze podzbiory, aż w końcu zostaną wyznaczone wszystkie wartościowania zmiennych

Przestrzenie obliczeń w programowaniu z ograniczeniami (1)

Pojęcia podstawowe

- *ograniczenie podstawowe* (ang. *basic constraint*) – zmienna wraz z jej aktualną dziedziną (np. $X : : 1\#5$), inne ograniczenia (o postaci formuł) to *ograniczenia niepodstawowe*
- *skład więzów* (ang. *constraint store*) – zbiór ograniczeń podstawowych
- *propagator* – agent odpowiadający danemu ograniczeniu niepodstawowemu, zadanie tego agenta polega na obserwowaniu składu więzów i wykonywaniu w odpowiednich okolicznościach propagacji
- stany propagatora:
  - *nadmiarowy* (ang. *entailed*), gdy odpowiadające mu ograniczenie jest spełnione dla każdego wartościowania zmiennych z danego składu więzów, np. propagator odpowiadający ograniczeniu $X < : 10$ jest nadmiarowy, gdy skład więzów zawiera ograniczenie $X : : 1\#5$
  - *sprzeczny* (ang. *failed*), gdy odpowiadające mu ograniczenie nie jest spełnione dla żadnego wartościowania zmiennych z danego składu więzów, np. propagator odpowiadający ograniczeniu $X < : 10$ jest sprzeczny, gdy skład więzów zawiera ograniczenie $X : : 50\#100$
  - *stabilny* (ang. *stable*), gdy propagator jest sprzeczny lub gdy nie może ograniczyć dziedziny żadnej zmiennej, np. propagatory odpowiadające ograniczeniom (c) i (d) w przykładzie 1.2 stają się stabilne po wykonaniu drugiego kroku propagacji

Przestrzenie obliczeń w programowaniu z ograniczeniami (2)

Pojęcia podstawowe

- *przestrzeń obliczeń* (ang. *computation space*) – skład węzłów wraz z przyporządkowanymi mu propagatorami
- *dystrybutor* (ang. *distributor*) – agent, którego zadanie polega na obserwowaniu przestrzeni obliczeń i wykonywaniu w odpowiednich okolicznościach dystrybucji, wg. zadanej strategii
- stany przestrzeni obliczeń:
  - *rozwiązana* (ang. *solved*), gdy każdy jej propagator jest nadmiarowy; wówczas dowolne wartościowanie zmiennych nad ich dziedzinami jest rozwiązaniem rozpatrywanego problemu
  - *sprzeczna*, gdy co najmniej jeden z jej propagatorów jest sprzeczny
  - *stabilna*, gdy jest niesprzeczna i gdy każdy jej propagator jest stabilny
- *drzewo poszukiwań* (ang. *search tree*) – drzewo, którego wierzchołkami są przestrzenie obliczeń a dowolne dwa wierzchołki są połączone krawędzią wtedy i tylko wtedy, gdy wierzchołek potomny powstaje w wyniku dystrybucji wykonanej w wierzchołku rodzicielskim.

Przestrzenie obliczeń w programowaniu z ograniczeniami (3)

Drzewo poszukiwań, strategie dystrybucji

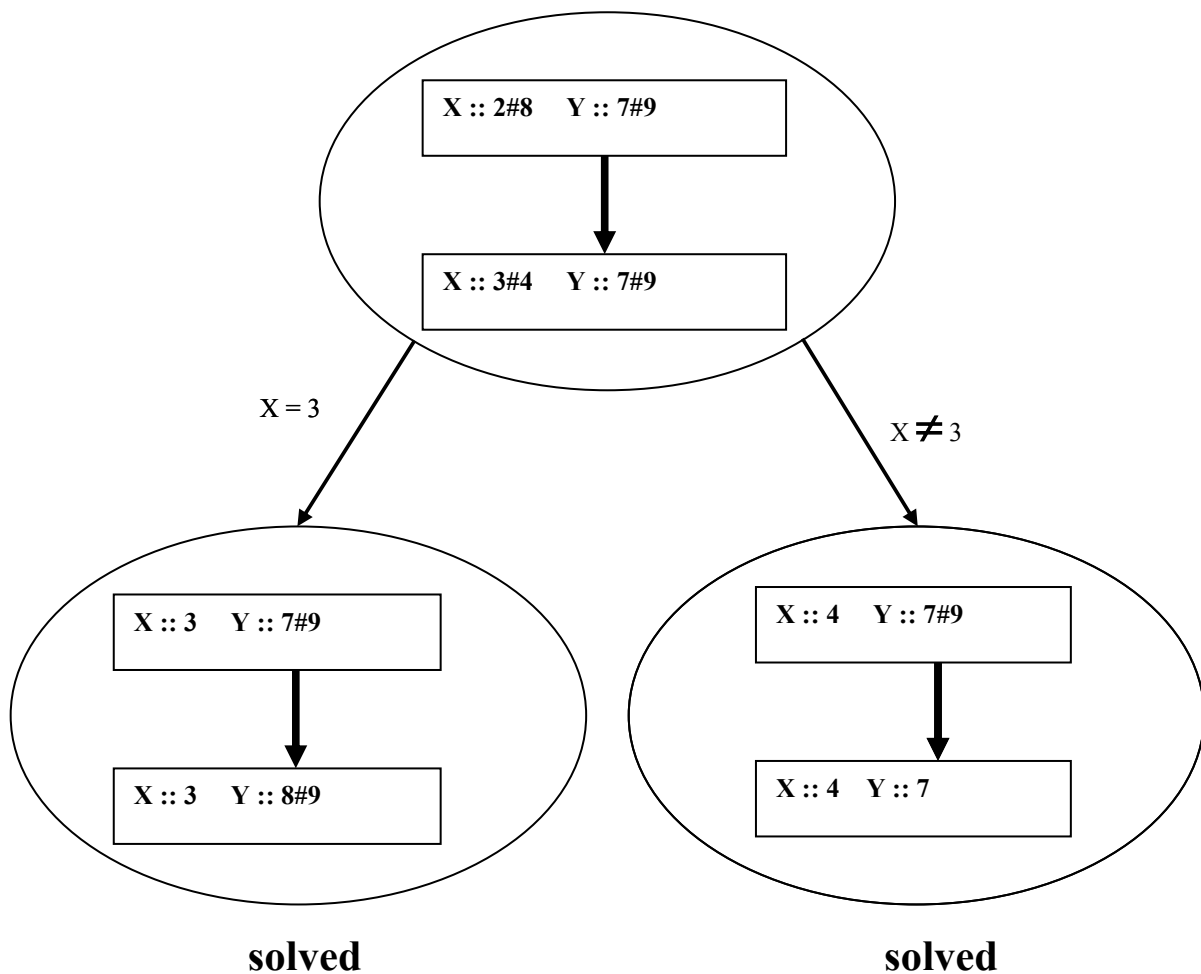
- drzewo poszukiwań jest modelem obliczeń prowadzonych w toku rozwiązywania problemu CSP metodą propagacji i dystrybucji
- struktura drzewa poszukiwań jest określona przez strategię dystrybucji
- w systemach programowania CP (np. w systemie Mozart) definiuje się standardowe strategie dystrybucji, takie jak:
  - *naive* – dziedzinę dowolnie wybranej zmiennej X dzieli się na podzbiory za pomocą formuł $X =: \perp$ oraz $X \setminus =: \perp$, gdzie $\perp$ jest najmniejszym elementem aktualnej dziedziny zmiennej X
  - *ff* (ang. *first fail*) – do dystrybucji wybiera się zmienną o najmniejszej dziedzinie w rozpatrywanym składzie więzów, zasada podziału dziedziny jest taka sama jak w przypadku strategii *naive*
  - *split* – do dystrybucji wybiera się zmienną X o najmniejszej dziedzinie w rozpatrywanym składzie więzów a podziału dziedziny dokonuje się za pomocą formuł $X >: m$ oraz $X =<: m$, gdzie m jest środkowym elementem dziedziny aktualnej

Przestrzenie obliczeń w programowaniu z ograniczeniami (4)

Przykład 1.3

Drzewo poszukiwań dla problemu CSP z przykładu 1.1; symbol $X :: n$ odpowiada ograniczeniu $X :: n\#n$.

Ograniczenia "niepodstawowe" z przykładu 1.1:

- $X * Y <: 29$
- $2 * X + Y >: 13$

Programowanie z ograniczeniami w systemie Mozart (1)

Ogólna postać programu

```
proc {Script Sol}
  % deklaracje zmiennych
in
  % specyfikacja więzów podstawowych
  % specyfikacja więzów "niepodstawowych"
  % specyfikacja strategii dystrybucji
end
```

Przykład 1.4 (wg [3, 4])

Program będący opisem problemu, polegającego na znalezieniu takiego przypisania cyfr literom występującym w słowach SEND + MORE = MONEY, aby uzyskać poprawne równanie.

```
proc {Money Sol}
  S E N D M O R Y
in
  Sol = sol(s:S e:E n:N d:D m:M o:O r:R y:Y)
  Sol ::: 0#9
  {FD.distinct Sol}
  S \=: 0
  M \=: 0
  1000 * S + 100 * E + 10 * N + D
+ 1000 * M + 100 * O + 10 * R + E
=: 10000 * M + 1000 * O + 100 * N + 10 * E + Y
  {FD.distribute naive Sol}
end
```

Programowanie z ograniczeniami w systemie Mozart (2)

Wykonywanie programu

- wykonanie programu CP w środowisku Mozart polega na skonstruowaniu odpowiedniego drzewa poszukiwań
- strategia konstruowania drzewa poszukiwań (tj. strategia wykonania programu) nie ma wpływu na strukturę drzewa określoną przez strategię dystrybucji; oznacza to, że ten sam program CP może zostać poprawnie wykonany na wiele sposobów
- rodzaje strategii wykonywania programu:
  - s. poszukujące jednego rozwiązania
  - s. poszukujące wszystkich rozwiązań
  - s. poszukujące rozwiązania najlepszego.

Klasa Search

- do wykonywania programów CP służą *silniki* lub inaczej *maszyny przeszukujące* (ang. *search engines*); należą do nich obiekty klasy `Search`, które realizują różnorakie strategie konstruowania drzewa poszukiwań
- obiekty klasy `Search` tworzy się i uaktywnia za pomocą następujących instrukcji:
  - `{Search.base.one +Script ?Xs}`
  - `{Search.base.all +Script ?Xs}`
  - `{Search.base.one +Script +Order ?Xs}`gdzie parametry `Script`, `Xs` oraz `Order` oznaczają odpowiednio rozpatrywany program, poszukiwane rozwiązanie oraz kryterium wyznaczania rozwiązania najlepszego.

Programowanie z ograniczeniami w systemie Mozart (3)

Klasa Search

- inny sposób wykonania programu polega na utworzeniu silnika ogólnego przeznaczenia (1) po czym wskazuje się akcję, którą obiekt ten ma wykonać (2)

```
(1) E = {New Search.object script(+Script)},
```

```
(2) {E [next(?Xs) | last(?Xs) | stop]},
```

metawyrażenie `[next(?Xs) | last(?Xs) | stop]` należy zastąpić jednym z jego elementów rozdzielonych znakiem `|`; akcje `next`, `last` oraz `stop` oznaczają odpowiednio poszukiwanie rozwiązania następnego, poszukiwanie rozwiązania ostatniego oraz zatrzymanie silnika,

- drzewo poszukiwań można konstruować współbieżnie; w tym celu należy utworzyć odpowiedni silnik (3) po czym wskazać rodzaj strategii poszukiwania rozwiązania, którą ma on realizować (4)

```
(3) E = {New Search.parallel init(w1:1#ssh w2:2#rsh)},
```

```
(4) {E [one(PFun ?Xs) | all(PFun ?Xs) | best(PFun ?Xs)]},
```

wyrażenie `init(w1:1#ssh w2:2#rsh)` specyfikuje rozproszone środowisko obliczeniowe (patrz [4]) a symbol `PFun` oznacza *functor* (patrz [3]), w którym należy umieścić program wg ogólnego schematu:

```
functor PFun
import
  % moduły biblioteczne, zawierające
  % wykorzystywane propagatory
export +Script
define
  % deklaracja procedury +Script
end
```

Programowanie z ograniczeniami w środowisku SWI-Prolog 7.6.X (1)

Wstęp

- program wykonuje się wg strategii DFS, zaimplementowanej w maszynie prologowej - nie ma możliwości wyboru strategii poprzez wskazanie maszyny przeszukującej (tak jak w środowisku Mozart)
- w tym samym programie można łączyć elementy programowania w paradygmacie CP oraz LP – paradygmat "wyypadkowy" nosi nazwę *Constraint Logic Programming* (CLP)
- środowisko SWI-Prolog 7.6.X zawiera 3 biblioteki służące do programowania z ograniczeniami; są to: **clpb** (obliczenia nad dziedziną B), **clpfd** (obliczenia nad dziedziną FD) oraz **clpqr** (obliczenia nad dziedziną R)
- ogólny schemat programu:

```
:- use_module(library(clpfd)).  
main(Sol) :-  
    % specyfikacja więzów podstawowych  
    % specyfikacja więzów "niepodstawowych"  
    % specyfikacja strategii dystrybucji
```

Programowanie z ograniczeniami w środowisku SWI-Prolog 7.6.X (2)

Przykład 1.5

Poniższy program reprezentuje ograniczenia z przykładu 1.1; dystrybucję realizuje się wg strategii *leftmost* (odpowiednik strategii *naive*).

```
:- use_module(library(clpfd)).

przyk15(Sol) :-
    X in 2..8,
    Y in 7..9,
    Sol = [X,Y],
    X * Y #< 29,
    2 * X + Y #> 13,
    labeling([leftmost],Sol).
```

Przykład 1.6

Odpowiednik programu z przykładu 1.4

```
:- use_module(library(clpfd)).

money(Sol) :-
    Vars = [S,E,N,D,M,O,R,Y],
    Vars ins 0..9,
    Sol=sol(s:S,e:E,n:N,d:D,m:M,o:O,r:R,y:Y),
    all_different(Vars),
    M #\= 0, S #\= 0,
    S*1000 + E*100 + N*10 + D +
    M*1000 + O*100 + R*10 + E #=
    M*10000 + O*1000 + N*100 + E*10 + Y,
    labeling([leftmost],Vars).
```

Programowanie CP(FD) (1)

Przestrzeń rozwiązań problemu CSP

W paradygmacie CP(FD) dziedzinami zmiennych występujących w reprezentacji problemu CSP są skończone zbiory liczb całkowitych.

Etapy rozwiązywania problemu

- **modelowanie** - model ma zwykle postać zbioru równań lub nierówności
- **implementacja** - przekład elementów modelu na wyrażenia j. programowania (tu: ograniczenia w języku Oz), określenie strategii dystrybucji
- **wyznaczanie (obliczanie) rozwiązania**

Przykład 1.7 (wg [4])

Szyfrem do sejfu prof. M. jest ciąg cyfr $C_1, \dots, C_9$ różnych od 0 i spełniających poniższe warunki.

$$C_4 - C_6 = C_7$$

$$C_1 * C_2 * C_3 = C_8 + C_9$$

$$C_2 + C_3 + C_6 < C_8$$

$$C_9 < C_8$$

$$C_1 \neq 1, \dots, C_9 \neq 9$$

Znaleźć szyfr do sejfu.

Programowanie CP(FD) (2)

Przykład 1.7 (c.d.)

Implementacja

```

proc {Safe C}
  {FD.tuple code 9 1#9 C}
  {FD.distinct C}
  {For 1 9 1 proc {$ I} C.I \=: I end}
  C.4 - C.6 =: C.7
  C.1 * C.2 * C.3 =: C.8 + C.9
  C.2 + C.3 + C.6 <: C.8
  C.9 <: C.8
  {FD.distribute ff C}
end

```

Wyznaczanie rozwiązania

- {Browse {Search.base.all Safe}}
- {ExploreAll Safe}